

مقایسه عوامل تنش‌زای کارآموزی بالینی سال‌های تحصیلی دانشجویان کارشناسی پرستاری:

علل و راهکارها

*اکرم شاه‌رخ، *زهرا طیبی میانه

*گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی قزوین، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۱/۴/۲۹

تاریخ دریافت مقاله: ۹۱/۳/۹

چکیده

مقدمه: در طی آموزش بالینی، دانشجوی پرستاری مجبور به کار در محیط واقعی است؛ از این رو ممکن است با شرایط تنش‌آوری مواجه شود و علی‌رغم این واقعیت که استرس به میزان کم آثار مثبت دارد، ولی تنش بیش از اندازه می‌تواند روند یادگیری دانشجویان را مختل نماید. این مطالعه به منظور بررسی عوامل تنش‌زای کارآموزی بالینی و مقایسه آن‌ها از نظر دانشجویان پرستاری در سال‌های مختلف تحصیلی در دانشکده پرستاری و مامایی قزوین انجام شد.

روش کار: در این پژوهش توصیفی-مقطعی، ۹۳ دانشجوی پرستاری که حداقل یک دوره کارآموزی را پشت سر گذاشته بودند، به روش تصادفی طبقه‌ای از میان دانشجویان پرستاری شاغل به تحصیل در نیمسال دوم سال تحصیلی ۸۷-۸۶ مورد مطالعه قرار گرفتند. داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه پس از تعیین روایی محتوا و پایایی با روش بازآزمایی ($I=0/86$) گردآوری شد. داده‌های به دست آمده با استفاده از آزمون t مستقل و از طریق نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که شدت استرس ناشی از کارآموزی در میان دانشجویان پرستاری به طور کلی در حد متوسط است (میانگین شدت تنش $1/7 \pm 0/86$). بالاترین میزان استرس در میان دانشجویان سال دوم گزارش شده بود. بنابر اظهار دانشجویان عوامل فردی ($2/1 \pm 0/9$) مانند ترس از اشتباه و شکست در امور محوله؛ و پس از آن عوامل مربوط به ارتباط با مربی ($2/1 \pm 0/9$) بیشتر موجب استرس شده بودند. میانگین نمره تنش عوامل در مقیاس ۱ تا ۴، برای عوامل محیطی ($1/68 \pm 0/7$)، عوامل مربوط به مراقبت از بیمار ($1/75 \pm 0/7$)، عوامل مربوط به مربی ($2/1 \pm 0/9$)، عوامل مربوط به کارکنان ($1/91 \pm 0/9$) و عوامل فردی ($2/17 \pm 0/9$) بود.

نتیجه‌گیری: عواملی مانند احساس عدم موفقیت و شکست در انجام امور محوله، و ترس از اشتباه در مراقبت‌های پرستاری از جمله تنش‌زاترین عوامل آموزش بالینی برای دانشجویان بوده اند؛ دست اندرکاران حوزه آموزش دانشکده پرستاری باید قبل از ورود دانشجویان به محیط بالین، آنان را با مفهوم استرس آشنا کرده و با برگزاری برنامه‌های آموزشی درباره چگونگی رویارویی با استرس و مهارت‌های ارتباطی، در جهت کاهش تنش ناشی از این عوامل گام بردارند، ضمن این‌که اساتید بالینی نیز می‌بایست حمایت کافی را از دانشجویان در محیط بالینی به عمل آورند.

کلید واژه‌ها: دانشجویان پرستاری، بالینی، تنش‌زا

مقدمه

پرستاری به عنوان یک شغل پراسترس به شمار می‌رود به ویژه در دوره آموزشی (دوره دانشجویی) این استرس نمود بیشتری پیدا می‌کند (۱،۲،۳،۴،۵). استرس یک عامل موثر روانی-اجتماعی در فرایند آموزش است، زیرا می‌تواند وضعیت جسمانی، روانی و عملکرد تحصیلی دانشجویان را هم به گونه‌ای مثبت و هم به گونه منفی تحت تاثیر قرار دهد. برای برخی دانشجویان استرس می‌تواند انگیزه‌ای برای سوق دادن آنان برای رویارویی با مسائل و حتی سختی‌ها باشد و اثرات منفی

نویسنده مسئول: اکرم شاه‌رخ، عضو هیات علمی دانشکده پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی قزوین
ashahrokhi@qums.ac.ir

آن می‌تواند نشانه‌هایی مانند کاهش اشتها، سر درد، اضطراب و کاهش عملکرد ذهنی، پایین آمدن خلق، عدم برقراری ارتباط، افسردگی، بیماری روحی و حتی سوق دادن دانشجویان به سمت ترک تحصیل داشته باشد (۶،۷).

مطالعات انجام شده در انگلستان، آمریکا و استرالیا وجود استرس همراه با برنامه‌های آموزش نظری و کارآموزی‌های بالینی پرستاری را نشان داده است (۶،۷). آموزش بالینی را می‌توان فعالیت تسهیل کننده یادگیری در محیط بالین دانست که در آن استاد بالینی و دانشجویان به یک اندازه مشارکت دارند و هدف از آن ایجاد تغییرات قابل اندازه‌گیری

در رفتار دانشجو برای انجام مراقبت‌های بالینی و احراز صلاحیت حرفه‌ای است. ویژگی اصلی آموزش بالینی به عنوان یکی از بخش‌های مهم آموزش پرستاری، کار در محیط واقعی است که می‌تواند منجر به ایجاد استرس بیشتر در دانشجویان شود (۷، ۸، ۹).

دانشجویان پرستاری علاوه بر استرس‌های ناشی از محیط آموزش نظری، تحت تاثیر موقعیت‌های مختلف بیمارستانی نیز قرار می‌گیرند (۱۰). از آنجا که برای پیشرفت دانشجو و تحقق اهداف بالینی وجود یک محیط آموزشی مناسب با حداقل میزان استرس ضروری است، توجه و بررسی استرس دانشجویان پرستاری در دوره تحصیل به ویژه طی دوره‌های آموزش‌های بالینی اهمیت بیشتری می‌یابد.

مطالعات متعددی در زمینه شرایط استرس‌آور در آموزش بالینی دانشجویان پرستاری انجام شده است. مطالعه شو (Sheu) در سال ۲۰۰۰ نشان داد که استرس وارده به دانشجویان پرستاری بیشتر طی نخستین دوره کارآموزی بالینی روی می‌دهد که اساسی‌ترین منابع این استرس از دید دانشجویان، کم بودن دانش و مهارت، دشواری در درک و برقراری ارتباط درست با حرفه، آشنایی ناکافی با فرایندها و روندهای عملیاتی در محیط بیمارستان می‌باشد (۱۱).

شاهرخی در پژوهشی که با عنوان بررسی عوامل استرس‌زای اولین دوره کارآموزی بالینی و شدت تنش‌زایی آنها انجام داد، نشان داد که در دانشجویان سال اول عوامل محیطی بعد از عوامل مربوط به احساسات و افکار بیشترین تنش را ایجاد می‌کنند و بیشترین شدت تنش‌زایی مربوط به دیر رسیدن به محل کارآموزی، آلوده بودن محیط از نظر بهداشتی و نداشتن مکانی مخصوص جهت تعویض لباس و استراحت است؛ و تنش مربوط به مراقبت از بیمار نسبت به عوامل محیطی از شدت کمتری برخوردارند که مربوط به رویارویی با موقعیت‌های بحرانی و وخامت حال بیمار (حمله قلبی، شوک، نارسایی تنفسی) بوده و مهم‌ترین دلیل آن نداشتن مهارت کافی جهت رویارویی با این شرایط دشوار است (۱۲). اباذری و همکاران (۱۳۸۱) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی منابع استرس‌زا در چهار دانشکده پرستاری (رشت، مشهد، زاهدان و شیراز) اشاره می‌کنند که منابع استرس برای دانشجویان، به ترتیب اهمیت شامل پیشرفت تحصیلی و کفایت در شغل آینده، نگرش و

انتظار دیگران نسبت به حرفه پرستاری، کمبود وقت آزاد و ناهماهنگی بین آموزش نظری با آنچه در بیمارستان اجرا می‌شود، بوده اند (۱۰).

یزدان پناه و دیانت (۱۳۸۲) معتقدند که عوامل تنش‌زا در محیط کار پرستاری بسیار شایع بوده و موجب خستگی، کاهش حس همکاری و اشکال در تصمیم‌گیری و اشتباه می‌شوند، هم چنین کمبود وسایل، تجهیزات و دارو، استاندارد نبودن دستگاه‌ها، مناسب نبودن محیط فیزیکی بیمارستان، احتمال انتقال بیماری، عدم حضور به موقع پزشکان و ارتباط نامناسب همکاران با هم از جمله عوامل استرس‌زا در محیط کار به شمار می‌روند (۱۳).

با توجه به اهمیت آثار تنش غیرضروری و غیرقابل کنترل بر روند یادگیری دانشجویان در برنامه‌های آموزش بالینی و شرایط ویژه حاکم بر هر دانشکده پرستاری (علی رغم برنامه درسی مشترک)، بررسی عوامل تنش‌زا از دیدگاه دانشجویان هر دانشکده ضروری به نظر می‌رسد تا در صورت لزوم برای کاهش این تنش و بهبود آموزش بالینی گام برداشته شود؛ لذا این مطالعه با هدف تعیین نوع عوامل تنش‌زا و شدت تنش‌زایی آن‌ها از دیدگاه دانشجویان دوره کارشناسی دانشکده پرستاری قزوین در سال ۱۳۸۷ انجام شد.

روش‌ها

این مطالعه توصیفی-مقطعی با استفاده از توزیع پرسش‌نامه بین ۱۰۰ نفر از دانشجویان پرستاری سال‌های اول تا چهارم که به صورت تصادفی از کل دانشجویان پرستاری که حداقل یک ترم کارآموزی را پشت سر گذاشته اند در سال تحصیلی ۸۶-۸۷ توزیع شد. ابزار مورد بررسی پرسشنامه محقق‌ساخته بود که پس از بازنگری و اعمال تغییراتی در آن براساس سایر مطالعات مرتبط، مورد استفاده قرار گرفت (۱۱، ۱۲). روایی محتوای پرسشنامه براساس نظر اساتید گروه پرستاری دانشگاه علوم پزشکی قزوین مورد تأیید قرار گرفت و به منظور تعیین پایایی آن، از روش بازآزمایی استفاده شد ($R = 0/86$).

این پرسش‌نامه در دو بخش عوامل دموگرافیک و عوامل تنش‌زا تدوین شد؛ شامل ۱۰ پرسش دموگرافیک و ۸۰ پرسش مربوط به عوامل تنش‌زا در پنج حیطه که به ترتیب عبارت بودند از: عوامل محیطی با ۹ پرسش، عوامل مربوط به مراقبت از بیمار با ۴۲ پرسش، عوامل مربوط به ارتباط با مربی و دانشجو با ۱۱

وسایل جدید و نا آشنا بیشترین استرس را در دانشجویان ایجاد کرده بود.

برای عوامل مربوط به مراقبت از بیمار (دامنه نمره ۱۶۸-۰) میانگین نمره تنش $28/2 \pm 53/6$ بود که در این بخش ۳۹/۸ درصد استرس کم، ۴۷/۳ درصد استرس متوسط، ۱۱/۸ درصد استرس زیاد و ۱/۱ درصد استرس خیلی زیاد را بیان کرده بودند. در این بخش تعویض ملحفه و لباس بیمار، رویارویی با تفاوت‌های موجود میان آموخته‌های نظری و آنچه که عملاً انجام می‌شود، رویارویی با موقعیت‌های بحرانی (حمله قلبی، شوک، نارسایی تنفسی)، مراقبت از بیمار بد حال و ارتکاب اشتباه در انجام مراقبت‌های پرستاری را چشم‌گیرترین عوامل تنش‌زا اعلام کرده بودند.

در خصوص عوامل مربوط به ارتباط با مربی و دانشجو (دامنه نمره ۴۴-۰) میانگین نمره استرس برابر با $17/74 \pm 8/92$ بوده است. ۲۹ درصد استرس کم، ۳۷/۶ درصد استرس متوسط، ۲۶/۹ درصد استرس زیاد و ۶/۵ درصد استرس خیلی زیاد را گزارش کرده بودند. در این بخش به ترتیب تذکر و انتقاد مربی در حضور دیگران، ابهام در انتظارات مربی، چگونگی ارزشیابی مربی و مسئول بخش، و ناتوانی در برقراری ارتباط با مربی، بالاترین میزان استرس را در دانشجویان ایجاد کرده بود.

در بخش عوامل تنش‌زای مربوط به ارتباط با کارکنان (دامنه نمره ۳۶-۰) میانگین نمره استرس $13/9 \pm 7/71$ بود. در این بخش ۳۷/۶ درصد استرس کم، ۳۷/۶ درصد استرس متوسط، ۲۰/۴ درصد استرس زیاد و ۴/۳ درصد استرس خیلی زیاد را بیان کرده بودند. در میان این عوامل؛ گزارش عدم همکاری و اشتباه دانشجو به سرپرستار بخش توسط سایر کارکنان، همکاری ناکافی پرسنل در ارائه امکانات لازم جهت انجام مراقبت‌های پرستاری و درخواست انجام مراقبت‌های پرستاری خارج از شرح وظایف دانشجو از رایج‌ترین موارد استرس‌آور برای دانشجویان بوده است.

در میان عوامل فردی (دامنه نمره ۳۲-۰)؛ میانگین نمره استرس $13/57 \pm 7/35$ بود. ۲۶/۹ درصد استرس کم، ۳۵/۵ درصد استرس متوسط، ۲۹ درصد استرس زیاد و ۷/۵ درصد استرس خیلی زیاد گزارش کرده بودند. در این بخش احساس عدم موفقیت و شکست در انجام وظایف محوله، ترس از اشتباه حین اجرای مراقبت‌های پرستاری، اشتغال به کار و ناهماهنگی برنامه‌های کارآموزی با برنامه‌های کاری دانشجو، نگرش و طرز

پرسش، عوامل مربوط به ارتباط با کارکنان با ۱۰ پرسش، و عوامل فردی با ۸ پرسش. برای تعیین شدت تنش‌زایی عوامل از مقیاس لیکرت استفاده شد که به ترتیب به موقعیت‌های بدون تنش، تنش کم، تنش متوسط، تنش شدید و خیلی شدید به ترتیب نمره صفر تا چهار داده شد (گزینه دیگری با عنوان عدم مواجهه با شرایط ذکر شده نیز گذاشته شد که نمره آن معادل صفر در نظر گرفته شد). در تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش‌های آمار توصیفی (تعیین میانگین و انحراف استاندارد، جدول فراوانی) و آزمون t مستقل استفاده شد. سطح معنی‌داری $P\text{-value}=0/05$ در نظر گرفته شد.

یافته‌ها

در مجموع ۹۳ دانشجو پرسش‌نامه تکمیل شده را برگرداندند که ۶۷/۷۵ درصد شرکت‌کننده‌ها مونث و ۳۲/۲۵ درصد مذکر بودند؛ ۵۵/۹ درصد آنان همراه خانواده، ۴۳ درصد در خوابگاه دانشجویی و ۱/۱ درصد در منزل دانشجویی مستقل زندگی می‌کردند. بیشتر شرکت‌کننده‌ها (۴۶/۲ درصد) به دلیل کسب رتبه در این رشته مشغول به تحصیل شده بودند و فقط ۲۰/۴ درصد آنان به دلیل علاقه شخصی این رشته را انتخاب کرده بودند. ۹/۷٪ دانشجویان در سال اول، ۱۷/۲ درصد در سال دوم، ۵۰/۵ درصد سال سوم و ۲۲/۶ درصد در سال چهارم دوره کارشناسی مشغول به تحصیل بودند. ۹۳/۶ درصد دانشجویان مجرد و ۶/۴ درصد آنان متأهل بودند.

نتایج نشان داد شدت استرس ناشی از کارآموزی در میان ۵۲/۷ درصد دانشجویان در حد متوسط بود و تنها ۱۷/۲ درصد آنان استرس شدید را گزارش کرده بودند که میانگین نمره شدت تنش‌زایی (در مقیاس صفر تا چهار) کارآموزی بالینی در کل $1/86 \pm 0/7$ بود. میانگین شدت تنش‌زایی عوامل مختلف استرس‌زا در جدول شماره یک بیان شده است، از دید دانشجویان مورد بررسی بیشترین تنش کارآموزی بالینی ناشی از عوامل فردی ($2/17 \pm 0/9$) و پس از آن عوامل مربوط به ارتباط با مربی ($2/1 \pm 0/9$) است.

در بخش عوامل محیطی (دامنه نمره ۳۶-۰) میانگین نمره تنش $15/12 \pm 6/0$ بود. ۲۱/۵ درصد استرس کم، ۴۶/۲ درصد استرس متوسط، و ۳۰/۱ درصد استرس خیلی زیاد را ذکر کرده بودند. در این بخش به ترتیب عواملی مانند دیر رسیدن به محل کارآموزی، نداشتن مکانی مناسب جهت تعویض لباس، آلوده بودن محیط از نظر بهداشتی و کار کردن با

سایر متغیرهای دموگرافیک با عوامل تنش‌زا رابطه معنی‌دار آماری نداشتند.

جدول ۱: میانگین و انحراف معیار نمره شدت تنش هر یک از

حیطه‌های عوامل تنش‌زا

موقعیت‌های تنش‌زا	میانگین و انحراف معیار نمره شدت تنش (دامنه ۰-۴)
عوامل محیطی	$1/68 \pm 0/70$
مراقبت از بیمار	$1/75 \pm 0/70$
ارتباط با مربی	$2/10 \pm 0/90$
ارتباط با کارکنان	$1/91 \pm 0/90$
عوامل فردی	$2/17 \pm 0/90$
کل	$1/86 \pm 0/70$

فکر بیماران نسبت به رشته پرستاری، احساس تردید یا پشیمانی از انتخاب رشته پرستاری از بیشترین موارد ایجاد استرس در دانشجویان بوده است.

در میان تمام عوامل ذکر شده، عوامل فردی، محیطی، مراقبت از بیمار، و عوامل مربوط به مربی و ارتباط با کارکنان؛ فقط نمره میانگین استرس ناشی از عوامل مربوط به ارتباط با مربی در دو گروه مونث و مذکر ($9/53 \pm 18/76$) در خانم‌ها و $7/16 \pm 15/60$ در آقایان (تفاوت معنی‌دار آماری نشان داد) ($P < 0/05$). تفاوت میانگین نمره استرس دانشجویان در نیمسال دوم و پنجم در بخش عوامل مراقبتی معنی‌دار بود ($P < 0/05$) و در سایر موارد اختلاف معنی‌داری مشاهده نشد.

جدول ۲: میانگین نمره استرس دانشجویان پرستاری در مقاطع تحصیلی مختلف

عوامل تنش‌زا	نمره استرس در مقاطع تحصیلی					
	سال اول	سال دوم	سال سوم	سال چهارم		
	ترم ۲	ترم ۳	ترم ۴	ترم ۵	ترم ۶	ترم ۷
عوامل محیطی (۰-۳۶)	۱۰/۶	۱۶/۹	۱۶/۴	۱۶/۴	۱۴/۶	۱۱/۵
مراقبت از بیمار (۰-۱۶۸)	۲۷/۳	۵۷/۳	۶۳	۶۳	۵۹/۲	۳۸/۳
ارتباط با مربی (۰-۴۴)	۱۱/۵	۲۰/۵	۱۹/۹	۱۹/۹	۱۹/۳	۱۲/۴
ارتباط با کارکنان (۰-۳۶)	۴/۵	۱۳/۷	۱۵/۲	۱۵/۲	۱۶/۵	۱۰/۲
عوامل فردی (۰-۳۲)	۱	۱۷/۴	۱۳/۸	۱۳/۸	۱۶/۱	۸/۱

بحث و نتیجه گیری

نتایج این مطالعه نشان داد اکثریت دانشجویان پرستاری در طول دوره کارآموزی استرس را تجربه می‌کنند اما این استرس در اغلب موارد در حد متوسط است. مطالعات بسیاری وجود استرس را در کارآموزی‌های بالینی دانشجویان پرستاری نشان داده است ($14,13,10,7,6,5,2$).

استرس ناشی از کارآموزی‌های بالینی در مقاطع مختلف تحصیلی متفاوت است، بررسی منابع استرس‌زای دانشجویان پرستاری در چهار شهر رشت، مشهد، زاهدان و شیراز نیز نشان دهنده رابطه معنی‌دار آماری بین نیم سال تحصیلی و میزان استرس در دانشجویان بوده است به طوری که در سال دوم و سوم تحصیل (نیمسال سوم تا پنجم) دانشجویان استرس بیشتری داشتند و سپس میزان استرس گزارش شده کمتر می‌شد (10). در مطالعه حاضر، مقایسه استرس دانشجویان در نیمسال‌های مختلف تحصیلی نشان داد که در تمامی پنج جنبه استرس‌زای کارآموزی بالینی، دانشجویان سال اول (نیمسال دوم) میانگین نمره استرس پائین‌تری دارند که در سال دوم به میزان چشمگیری افزایش می‌یابد ولی در سال سوم (نیمسال پنجم و ششم) تغییر فاحشی نمی‌کند و در سال چهارم تا حدی کاسته می‌شود. البته برخلاف نتایج مطالعه حاضر، سایر مطالعات نشان دهنده استرس بالاتر در سال اول

تحصیل و نخستین کارآموزی بالینی دانشجویان پرستاری هستند ($15,12$). شاید بتوان این‌گونه توجیه کرد که دانشجویان سال اول علی‌رغم این‌که یکباره وارد دنیای پر استرس و غیرقابل پیش‌بینی بالینی می‌شوند نقش حرفه‌ای کمتری ایفا می‌کنند، لذا استرس کمتری دارند؛ اما در سال دوم به دلیل کسب دانش و مهارت بالاتر، بیشتر در روندهای حرفه‌ای مراقبت از بیمار مداخله می‌نمایند و بنابراین با موقعیت‌های تنش‌زای بیشتری مواجه شده و نمره استرس بالاتری دارند؛ و حتی به دنبال روند رو به پیشرفت کسب دانش و مهارت بالاتر در سال سوم و چهارم استرس کمتری گزارش می‌کنند. در مطالعه ابادری و همکاران 60 درصد دانشجویان مورد بررسی نیمسال دوم و سوم تحصیل خود را به عنوان بدترین زمان تحصیلشان توصیف کرده‌اند (10). مقایسه میانگین نمره استرس دانشجویان در سال‌های تحصیلی اول تا چهارم، فقط تفاوت معناداری میان شدت استرس دانشجویان سال اول (نیمسال دوم) با سال سوم (نیمسال پنجم) در بخش عوامل مراقبتی نشان داد ولی در سایر جنبه‌ها تفاوت معنی‌داری مشاهده نشد.

در میان عوامل مختلف مربوط به محیط، مراقبت از بیمار، ارتباط با مربی، ارتباط با کارکنان، و عوامل فردی، بالاترین

نمره استرس مربوط به عوامل فردی بوده است. مطالعه انجام شده در هنگ کنگ ضمن تأیید وجود استرس در دانشجویان پرستاری، به رابطه بین استرس دانشجویان با عوامل فردی (مانند ویژگی‌های شخصیتی و به کارگیری راهکارهای وظیفه مدار برای مقابله با استرس) اشاره می‌کند (۱۴).

در مطالعه جاجوندیان و همکاران (۱۳۸۸) ارتباطات بین فردی به ویژه ارتباط با پزشک؛ و در مطالعه مارکی و همکاران (۱۳۸۸) ارتباط با مربی به عنوان یکی از عوامل مهم تنش‌زا مورد اشاره قرار گرفته است (۲، ۱۷). در بخش ارتباطی که شامل ارتباط دانشجویان با مربی و کارکنان است، تفاوت نمره استرس دانشجویان دختر و پسر از نظر آماری معنادار بود؛ به گونه‌ای که میزان استرس دانشجویان دختر در ارتباط با مربی بالاتر از پسران بود، ولی در بخش ارتباط با کارکنان استرس دانشجویان پسر بیشتر از دختران بود که شاید این امر ناشی از غیر هم جنس بودن دانشجویان با کارکنان و مربیان آنان باشد. در مطالعه ابادری و همکاران (۱۳۸۱) و هم چنین ایوانس و همکاران (۲۰۰۴) یکی از بالاترین نمره‌های تنش اظهار شده دانشجویان، مربوط به ترس از ارتکاب اشتباه در انجام مراقبت‌ها، هم چنین همکاری ناکافی کارکنان با دانشجویان برای ارائه خدمات مراقبتی بوده است، که در مطالعه حاضر نیز این عامل از طرف بسیاری از دانشجویان به دلیل ایجاد تنش شدید مورد اشاره قرار گرفته است (۵، ۱۰). سایر مطالعات نیز به این موضوع اشاره کرده اند از جمله در بررسی مشکلات آموزش بالینی از دیدگاه دانشجویان؛ آقاخانی گزارش می‌کند که از دید ۷۵٪ دانشجویان پرستاری، عملکرد و همکاری کارکنان بخش‌های بیمارستانی نامناسب بوده است (۵، ۹).

پیرسی و الیوت (۲۰۰۴) نیز در یک مطالعه کیفی از زبان دانشجویان چنین می‌نویسند: «نگرش منفی کارکنان پرستاری نسبت به ما باعث شگفتی ما شده است، در حالی که انتظار داشتیم حمایت بیشتری از جانب آنان متوجه ما باشد»؛ در این مطالعه به تاثیر منفی رفتار نامناسب کارکنان پرستاری بر دانشجویان اشاره شده است (۱۵). عباسی در بررسی مشکلات آموزش بالینی دانشجویان پرستاری دانشکده قم مهم‌ترین مشکلات موجود در امر آموزش بالینی را از دیدگاه دانشجویان؛ ناهماهنگی بین اهداف آموزش و انتظارات کارکنان بخش، عدم آموزش دانشجویان براساس اهداف اعلام شده کارآموزی، عدم دخالت دانشجو در برنامه‌ریزی درسی و عدم استفاده از امکانات کمک آموزشی در بخش ذکر کرده است (۱۶).

در مطالعه ادراکات دانشجویان پرستاری برونئی، یکی از دانشجویان چنین می‌گوید:

«من فکر می‌کنم هر کس دچار استرس می‌شود و باید با آن روبرو شده و مقابله کند، استرس ما را وادار می‌کند که بیشتر و بیشتر فکر کنیم. ما می‌توانیم یاد بگیریم با استرس و شرایط دشوار مقابله کنیم، این نکته برای هر فردی حائز اهمیت و بهترین چیزی است که در مورد استرس می‌توان گفت، داشتن استرس برای هر فرد ضروری به نظر می‌رسد حتی اگر نتوان جنبه‌های مثبت برای آن پیدا کرد» (۷).

با توجه به یافته‌های پژوهش؛ فراهم آوردن شرایطی مناسب برای کارآموزی بالینی دانشجویان پرستاری ضروری است، به ویژه با توجه به این نکته که نمی‌توان فقط جنبه‌های منفی استرس را در نظر گرفت و به آثار مثبت آن بی توجهی کرد (۱۷) بایست به طریقی جنبه‌های مثبت استرس تقویت شده و پیامدهای منفی آن کنترل و پیشگیری شود. پیشنهادهای زیر می‌تواند در راستای کاهش تبعات منفی استرس دانشجویان گامی مفید باشد:

- ایجاد فضای مناسب در بیمارستان‌های آموزشی برای استراحت و تبادل نظر بین دانشجویان و مربیان،
- دخیل کردن پرستاران بالینی در امر آموزش دانشجویان،
- تبیین دقیق شرح وظایف دانشجو و هم چنین انتظارات مربی از دانشجو در آغاز کارآموزی.

با عنایت به ماهیت استرس به عنوان پدیده‌ای که منشأ اصلی آن در ذهن خود فرد قرار دارد، و می‌تواند پیامدهای مثبتی مانند ایجاد انگیزه بیشتر برای یادگیری نیز در بر داشته باشد (۷) باید دانشجویان پرستاری از آغاز دوره تحصیل با مفهوم استرس، جنبه‌های مثبت و منفی آن آشنا شده و روش‌های مقابله درست و کنترل آن را در کنار برنامه‌های آموزشی خود فرا گیرند، در ادامه پیشنهاد می‌شود که کارآمدی روش‌های گوناگون مقابله درست و کنترل استرس دانشجویان از طریق پژوهش‌های متعدد ارزیابی شده و مناسب ترین آن‌ها در همان سال اول تحصیل به دانشجویان آموزش داده شود.

قدردانی

بدین وسیله از معاونت پژوهشی دانشکده پرستاری و مامایی قزوین به جهت حمایت مالی طرح، و تمامی دانشجویانی که ما را در اجرای این مطالعه یاری کردند سپاسگزار می‌شود.

References

- 1-Weitzel ML, McCahon CP. Stressors and supports for baccalaureate nursing students completing an accelerated program. *Journal of Professional Nursing*. 2008;24(2):85-9.
- 2-Jajvandian R, Jafakesh A, Rahmati K. [Barrasye avamel amozesh balini daneshjooyan parstari daneshkadeh parastari va mamaie daneshghaheh Azad Eslami Vahed Bojnood]. *IME*. 2009;6:293. [Persian]
- 3-Abdi H, Kalani Z, Harazi MA. [Estres shoghli dar parastaran]. *Yazd university of medical science Journal* 2000; 8(4):17-21.[Persian]
- 4-Salimi T, Shahbazi L, Karimi H. [Mogheiyathaye esteressza dar amozesh balini]. *Yazd university of Medical Science Journal*. 2000; 8(2): 65-7. [Persian]
- 5-Evans W, Kelly B. Pre-registration diploma student nurse stress and coping measures. *Nurse Education Today*. 2004; 24: 473-82.
- 6-Inkeri P, Marjatta M, Von M. Clinical environment as a learning environment: student nurses' perceptions concerning clinical learning experiences. *Nurse Education Today*. 2003; 23:262-8.
- 7-Burnard P, Thaibah Binti H, Abd Rahim H, Hayes D, Edwards D. A descriptive study of Bruneian student nurses' perceptions of stress. *Nurse Education Today* (2007) 27, 808-18.
- 8-Atash Panje H, Shahabi M. [Barrasye nazarate morabiyane parastari darbareye moghiyathay taneshza dar amozeshe dorouse nazary va balini dar daneshkadehaye parastari va mamai Tehran] [Dissertation]. Tehran: Shahid Behshti University of Medical Sciences; 1991. [Persian]
- 9-Aghakhani N, Rahbar N, Feyzi A. [Barrasye moshkelate amoozesh balini az didgahe daneshjooyan pezechki daneshgahe oloom pezechki uromia]. *IJME*. 2009; 6: 44. [Persian]
- 10-Abazari F, Arab A, Abas Zade A, Rashidi Nejad M. [Barrasye manabe esteressa daneshkadehaye parastari shahrhay Rasht, Mashad, Zahedan and Shiraz]. *Yazd University of medical Science Journal*. 2002; 3:10. [Persian]
- 11-Sheu S, Lin H S, Hwang S I. Perceived stress and physio-psycho-social status of nursing students during their initial period of clinical practise: the effect of coping behaviors. *Int J Nurs Studies* 2002; 39:164-76.
- 12-Shahrokhi A. [Barrasye nazarat danshjooyan parastari sale avale dore karshenasi daneshkadehye parastari Tehran dar mored avamel taneshzay avalin dore karamozi balini dar sal 1993] [Dissertation]. Tehran: Shahid Beheshti University of Medical Sciences; 1993. [Persian]
- 13-Yazdan Panah S, Dianat M. [A survey on work-related stressors in nursing and methods of their reduction a focus group discussion]. *Iranian South Medical Journal (ISMJ)*. 2004; 6 (2):172-178. [Persian]
- 14-Watson R, Deary I, Thompson D, Li G. A study of stress and burnout in nursing student on Hong Kong: A questionnaire survey. *International Journal of Nursing Studies* 2008;45: 1534-42
- 15-Pearcey PA, Elliott BE. Student impressions of clinical nursing. *Nurse Education Today* 2004; 24: 382-7.

- 16-Abbasi M. [Moshkelate amozeshi balini daneshjooyan parastari daneshgah oloom pezheshki Qum sale 1387. 2009; 6: 427. [Persian]
- 17-Marki A, Mahmoodi F, Mohebi Nobandegani Z. Stressors of clinical environment from viewpoint of nursing students in Yasooj nursing school. Majale Sabz: Professional quarterly in medical education 2009; 6:313. [Persian]

Comparison of Stressful factors in Clinical Practices of Nursing Students Causes and Solutions

*Shahrokhi A, *Tayebi Miyaneh Z

*Department of Nursing. Nursing & Midwifery School, Qazvin University of Medical Sciences, Iran

Received: 2012/7/19

Accepted: 2012/5/29

Abstract

Introduction: In clinical practices, nursing students who have to work in a real professional environment, are faced with stressful situation. Although some stress is good, too much can result in disrupting learning process. This study aims to investigate the kind and intensity of the stressors nursing clinical practices from viewpoint of nursing students in Qazvin nursing school.

Methods: In a descriptive cross-sectional study 93 nursing students participated. They had completed a course of clerkship and were chosen by stratified random in the second half of 2007-2008. A research – made questionnaire which its validity and reliability was confirmed through content validity and test-retest, respectively, was used. Data was analyzed by T-Test through SPSS.

Results: This study showed that the stress of clinical practices among the students is in moderate level (the mean and standard deviation was (1.86 ± 0.7)) severe stress had been reported in second year students. From students viewpoints, personal factors including fear of doing mistake and failure and Tutor-related factors are most stressful factors respectively. Based on Likert Scale the mean of stress score were as follow: environmental factors (1.68 ± 0.7) , patient care- related factors (1.75 ± 0.7) , Tutor related factors (2.1 ± 0.9) , clinical staff-related factors (1.91 ± 0.9) and personal factors (2.17 ± 0.9) .

Conclusion: Regarding to the most stressful factors such as fear of doing mistake and failure in nursing, Tutor should teach nursing students about concept of stress and how to control and cope with stressful situation in clinical environment before attending in clinical practices as well. Obviously, students need their tutors' support while they are working in clinical setting.

Keywords: Student, Nursing, Clinical, Stressful

Corresponding author: Shahrokhi A, Faculty Members of Nursing & Midwifery School, Qazvin University of Medical Sciences. Qazvin, Iran.
E-mail: ashahrokhi@qums.ac.ir